

Джерела:

- БН** Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / Підг. до вид. і передм. В. В. Німчука / П. П. Білецький-Носенко. – К. : Наук. думка, 1966. – 423 с.
- АЧ** Афанасьев-Чужбинский А. С. Словарь малорусского наречия // Собрание сочинений А. С. Афанасьева (Чужбинского) / Под. ред. П. В. Быкова. – Т. IX. – С.-Пб. : Изд-во Герман Гоппе, 1892. – 464+VII с. – С. 287–464.
- Г** Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : В чотирьох томах / НАН України. Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1996-1997; Т. 1. – 494 с.; Т. 4. – 616 с.
- З** Словарь малороссийских идиомов / Сост. Н. Закревский // Закревский Н. Старосветский бандуриста. – М., 1861. – С. 245–626.
- СРРЯ** Ситникова Е. Словарь рифм русского языка / Ситникова Е. и др. – М. : АСТ : Слово; Владимир : ВКТ, 2010. – 864 с.
- СУР** Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим / А. А. Бурячок, І. І. Гурин. – К. : Наук. думка, 1979. – 338 с.

Література:

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с.
- Берков В. П. Двухязычная лексикография : учебник / В. П. Берков. – М. : ООО «Издательство АСТ» : ООО «Транзиткнига», 2004. – 236 [4] с.
- Бурячок А. А. Вступ / А. А. Бурячок // Бурячок А. А., Гурин І. І. Словник українських рим. – К. : Наук. думка, 1979. – 338 с.
- Демська О. М. Вступ до лексикографії : навчальний посібник / О. М. Демська. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 266 с.
- Денисов П. Н. Об универсальной структуре словарной статьи / П. Н. Денисов // Актуальные проблемы учебной лексикографии : сборник статей / Сост. В. А. Редькин. – М. : Русский язык, 1977. – С. 205–225.
- Діброва С. До проблеми формування системи римознавчих термінів / С. Діброва // Українська термінологія і сучасність : збірник наук. праць. Вип. VI. / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 276–280.
- Иванчев С. ...И за речника / С. Иванчев, Л. Любенов // Български римен речник. – София : Наука и изкуство, 1967. – С. XVIII–XXX.
- Качуровський І. В. Фоніка : підручник / І. В. Качуровський. – К. : Либідь, 1994. – 168 с.
- Матвеев В. М., Хворостьянова Е. В. Предисловие / В. М. Матвеев, Е. В. Хворостьянова // Словарь языка М. В. Ломоносова. Материалы к словарю. Вып. 3 : словарь рифм М. В. Ломоносова : лексикон стиховых окончаний / Сост. Е. А. Захарова, О. С. Лалетина, Е. М. Матвеев ; Отв. ред. С. С. Волков, Е. В. Хворостьянова. – СПб. : Нестор-история, 2011. – С. 7–28.
- Мовчун Л. В. Римографічна спадщина І. І. Гурина в контексті його лексикографічної праці / Л. В. Мовчун // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: збірник наукових праць. Випуск 24. – К. : Освіта України, 2014. – С. 117–125.
- Онуфриев В. В. Словарь популярных рифм : 70 000 сл. / В. В. Онуфриев. – К. : Рифма, 2002. – 345 с. – (Настол. кн. поэта).
- Полюга Л. М. Складові елементи словника (із досвіду лексикографа) / Л. М. Полюга // Записки з українського мовознавства = Oregia in linguistica ukrainiana : зб. наук. праць. Вип. 16 / ред. О. І. Бондар ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2006. – С. 299–307.
- Пятаева Н. В. Понятие лексического гнезда в современной лингвистике (к проблеме квалификации и классификации) / Н. В. Пятаева // Филологический класс. – 2003. – № 9. – С. 41–48.
- Чередниченко І. Г. Проблема створення римословника Т. Г. Шевченка / І. Г. Чередниченко // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3. – С. 17–22.
- Zgusta L. Manual of Lexicography / L. Zgusta. – Praha : Academia, 1971. – 360 p.

УДК 81.001.4:11:658.6

А. В. Мороз,

Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Чернівці

**ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ МОВИ ТОРГІВЛІ
НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ**

У статті досліджуються етнолінгвістичні аспекти фахової мови торгівлі німецької та української мов, наводяться німецько- та україномовні першоджерела, які засвідчують факти існування мовленнєвої комунікації у сфері економічної діяльності в Німеччині та Україні на ранніх етапах розвитку професійної комунікації, характеризуються періоди інтенсивного формування термінології торгівлі досліджуваних мов.

Ключові слова: етнолінгвістичні аспекти, фахова мова торгівлі, термін, термінологія торгівлі.

В статье исследуются этнолингвистические аспекты специального языка торговли немецкого и украинского языков, приводятся немецко- и украиноязычные первоисточники, которые свидетельствуют о фактах существования речевой коммуникации в сфере экономической деятельности в Германии и Украине на ранних этапах развития профессиональной коммуникации, характеризуются периоды интенсивного формирования терминологии торговли исследуемых языков.

Ключевые слова: этнолингвистические аспекты, специальный язык торговли, термин, терминология торговли.

The article deals with ethno linguistic aspects of German and Ukrainian special trade languages. Ethno linguistics was studied by many researchers. German and Ukrainian first sources, which testify about facts of existing of the speech communication in the area of economic activity in Germany and Ukraine on the early development stages of the professional communication, are given in this scientific work. The periods of intensive formation of the trade terminology of the given languages are also investigated. German and Ukrainian terminological trade lexis was formed during many centuries. It continues to develop, gets changes, but at the same time it is one complete system which functions and changes with human society together.

Many famous linguists worked on the studying of the ethno linguistic aspects in different special languages, but till now this subject is actual and needs to be investigated.

There is the clear correlation between the education level, culture and language. The lower layers of the society use mostly regional phrases in German and the higher layers use mostly the literature standard. The education and the cultural level develop on the language demonstrations considerably.

The formation of the Ukrainian trade terminology is tightly connected with the development history of the general economic terminology, in which consisting a big amount of lexemes appeared, they are used for the nomination of concepts of the special trade language. In the investigated sublanguage traditional Ukrainian terms are commonly used, it means that there is a tendency to the self-preservation of the national language under the conditions of the terminological expansion.

Key words: ethno linguistic aspects, special trade language, term, trade terminology.

У другій половині ХХ століття інтереси мовознавства перемістились у сферу мовної комунікації, що спричинило появу цілої низки «подвійних» дисциплін (когнітивної, психо-, соціо-, прагма-, етно- та інших лінгвістик). Етнолінгвістика – це галузь мовознавства, яка вивчає взаємодію мови та її носіїв у широкому значенні, включаючи культуру народу, середовище його проживання, історію, традиції, мистецтво, побут тощо. С. Г. Тер-Мінасова зауважує, що цей напрям намагається «зібрати в єдине всі аспекти і вивчити глобально та всебічно загальний процес фізичного та культурного розвитку людини» [4].

Основи етнолінгвістики були закладені у ХІХ ст. В. Гумбольдтом, який розглядав мову в тісному зв'язку з її носіями. Як зауважив науковець, саме у мові можна пізнати характер народу-носія. Основні для етнолінгвістики дві тісно пов'язані проблеми можна назвати «когнітивною» (від лат. *cognitio* – пізнання) та «комунікативною» (від лат. *communicatio* – спілкування). Дана галузь мовознавства близька із психолінгвістикою та соціолінгвістикою. Ці види лінгвістик мали значний вплив на дискурс-аналіз, починаючи із 60-х років, оскільки вони приділяють багато уваги явищам лінгвістичної варіативності, зумовленої соціальними факторами. Доречним буде згадати дослідження Броніслава Малиновського, який довів взаємозв'язок мови та культури, зумовлений соціальною та біологічною природою людини [6].

Над дослідженням етнолінгвістичного аспекту працювало багато вчених, серед яких: Е. С. Кубрякова, Л. Я. Петрова, В. Н. Теля, Г. Штейнталь.

Німецька термінологічна лексика, у тому числі й фахова лексика торгівлі, формувалася століттями. Вона розвивається й далі, постійно знає змін, проте одночасно виступає цілісною системою, яка функціонує та змінюється разом із людським суспільством.

Німецькомовні першоджерела засвідчують факти існування професійної комунікації в Німеччині від початку Х сторіччя, і пов'язані з історією розвитку активних торговельних відносин поміж германськими народами та римлянами. Також і наступного періоду – до ХV–ХVІ сторіч – мовленнєва комунікація у сфері економічної діяльності Німеччини проходила переважно латиною, а до ХІХ сторіччя зазнавала потужного впливу французької мови. Самостійне становлення професійно спрямованої мови у сфері економічної діяльності в Німеччині – як предмета дослідження – розпочинається з другої половини ХІХ сторіччя, що засвідчують процеси заміни чужомовних економічних термінів на німецькомовні, а також помітне зменшення кількості засобів мовного етикету, якими була переважена ділова німецька мова. З часу посиленого розвитку економічних зв'язків Німеччини за урядування Отто фон Бісмарка мовленнєва комунікація у сфері економічної діяльності істотно збагачується новою економічною семантикою, а також стилістичними та риторичними засобами; з'являються нові ділові жанри, здебільшого рекламного характеру.

Перший етап активного розвитку професійно спрямованих галузей спілкування припадає на добу стрімкого економічного піднесення Німеччини, передусім від 1871 до 1933 року. Вперше від часу об'єднання Німеччини розпочинається посилення популяризації економічних знань, що відобразилося у німецькомовних виданнях з питань провадження торговельних переговорів та ділової документації, а також у засобах масової інформації економічної спрямованості (G. Bohn, F. Kluge). Визначальним у цьому періоді став 1913 рік, коли комерційні організації Німеччини випрацювали уніфіковану систему офіційного діловодства, яка вимагала від суб'єктів інституційного економічного спілкування стислого викладу та стилістичної виразності. Професійно спрямована німецька мова у сфері економічної діяльності цього періоду суттєво збагачується термінами з гуманітарних та природознавчих галузей.

Після Першої світової війни у німецькій мові відбуваються загальні значущі семантичні трансформації в лексиці, пов'язані зі збільшенням кількості лексичних різновидів для негативно-метафоричного мовного відображення економічних процесів. Активні намагання економічних інституцій Німеччини відновити свої зовнішньоекономічні зв'язки сприяли збагаченню німецької мови переважно англомовними економічними термінами. Однак її серйозний розвиток унаслідок втручання націонал-соціалістської ідеології в мовну політику було перервано від 1933 року і до закінчення Другої світової війни.

Другий етап активного розвитку мовленнєвої комунікації у сфері економічної діяльності Німеччини припадає на післявоєнний період. Істотні науково-технічні зміни того часу сприяли збагаченню економічної терміносистеми широкою низкою англіцизмів.

Третій етап розвитку мовленнєвої комунікації у сфері економічної діяльності позначається активізацією мовних контактів унаслідок глобалізації та засвоєння лінгвістикою здобутків інших дисциплін.

Для сьогочасного розвитку торговельних відносин для Німеччини характерне істотне зростання обсягів мовного матеріалу, яким користуються для вдоволення комунікативних потреб мовці – учасники економічної діяльності. Сукупність комунікативних та інформаційно-комунікативних взаємодій суб'єктів мовлення, об'єднаних спільною територією, фаховими знаннями та статусно-рольовими правилами, що визначає їхню комунікативну поведінку, позначає комунікативний простір відповідно до сфер професійної діяльності людини. Основна ділянка досліджуваного комунікативного простору – сфера діяльності галузі торгівлі Німеччини та засобів масової інформації, які відображають високий ступінь економічної освіченості сучасного німецького суспільства.

Як показало дослідження, простежується чіткий взаємозв'язок між рівнем освіти, культурою та мовою. Нижні прошарки суспільства вживають у німецькій мові переважно регіональні вирази, а верхні – здебільшого літературний стандарт. Виховання та рівень культури суттєво впливають на мовні прояви.

Щодо української мови, то, за висновками дослідників, сучасна наукова термінологія багатьох галузей знань виникла і формувалася на донауковому етапі термінотворення [5, с. 12]. Питома частку терміносистеми торгівлі становлять терміни, які сформувалися ще в донауковий період у складі загальноекономічної термінології.

На ранніх етапах розвитку письменства в українській мові функціонує пласт лексики, який у пам'ятках нехудожнього тексту має термінологічні риси й протягом століть стабілізується внаслідок уживання в державних документах, функціонування в пресі, діяльності письменників та науковців і т. ін. [3, с. 38]. «Обмін продуктами праці широко здійснювався вже в епоху Київської Русі, тому значна кількість східно-слов'янських термінів, пов'язаних із процесами обміну, своїм корінням сягає давньоруської мови. Сюди належать слова *товар, гроші, торгівля, ціна, купівля, продаж* тощо, які пізніше стали виразниками чітко сформованих економічних понять шляхом збагачення своєї семантики» [2, с. 96]. Саме ці найдавніші лексеми в сучасній термінології торгівлі мають найбільшу системну вартість: вони входять як семантичні компоненти до значної кількості термінів торгівлі, а також за їх участю утворюється велика кількість похідних термінів для позначення вузькоспеціальних торговельних понять: *купівельне рішення, купівельна поведінка, електронна торгівля, товарний знак, торгова марка, ціновий ряд, продаж онлайн, готівкові гроші* тощо.

В українських писемних пам'ятках ХІV–ХVІІ ст. (текстах виробничого й торговельного змісту, судових актах, купчих і дарчих документах, описах та реєстрах майна тощо) вживаються слова й вирази на позначення спеціальних понять еко-

номічних відносин переважно сфери торгівлі та виробництва. Активне вживання виробничої лексики в староукраїнський період було зумовлено інтенсивним розвитком і диференціацією різних видів робіт, торговельних відносин, виникненням нових професій, особливо міських, укладанням майнових стосунків.

Інтенсивне формування української економічної термінології припадає на другу половину XIX ст. і пов'язане як з інтенсивним розвитком української економічної науки, так і з певними суспільно-політичними процесами того часу. «Розвиток промисловості, посилення класової диференціації суспільства і класової боротьби, піднесення революційного руху, поширення марксистсько-ленінських ідей на Україні з кінця XIX ст., нові наукові відкриття і загальне зростання культури народу зумовили значне поповнення лексичного складу української літературної мови» [1, с. 157]. «В історії формування української термінологічної лексики в галузі економічних наук останні передреволюційні десятиліття мали велике значення. Основи цієї термінології заклалися саме в ті роки...» [1, с. 206]. У цей час з'являються наукові й науково-публіцистичні праці економічної тематики, написані новою українською літературною мовою. Економічні розвідки, матеріали про народне господарство України від 70-х років до першої Світової війни на східно-українських землях подавала земська статистика; україномовні економічні праці, незважаючи на всілякі заборони, з'являлися на сторінках журналу «Киевская старина», виходили друком дослідження М. Зібер, С. Подолинського, П. Чубинського, М. Яснопольського та ін. Праці українських дослідників В. Барвінського, М. Грушевського, С. Дністрянського, І. Заневича, Б. Навроцького, О. Терлецького, І. Франка та багатьох інших друкувалися в періодичній пресі, яка на той час, як слушно зауважував М. А. Жовтобрюх [1, с. 205], була джерелом формування економічної термінології української мови.

Отже, формування основи термінології торгівлі української мови тісно пов'язане з історією розвитку загальноекономічної термінології, у складі якої виникла значна кількість лексем, використаних для номінації понять фахової мови торгівлі. У досліджуваній підмові широко вживаються традиційні, питомо українські терміни, тобто простежується тенденція до самозбереження національної мови в умовах термінологічної експансії, наприклад, *гуртовий продаж, продаж на гурт (оптовий продаж); крамниця (магазин), крам (товар для збуту); постачання (поставка)*.

Література:

1. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кін. XIX – поч. XXст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1970. – 302 с.
2. Панько Т. І. Від терміна до системи : Становлення марксистсько-ленінської політ економічної термінології у східно-слов'янських мовах / Т. І. Панько. – Л. : Вища шк., 1979. – 148 с.
3. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М., 2000. – 624 с.
5. УТіС 1997: Українська термінологія і сучасність: Матеріали II Всеукр. наук. конф. – К., 1997. – 239 с.
6. Malinowski B. The problem of meaning in primitive languages // The Meaning of Meaning / B. Malinowski. – London, 1923. – P. 451–511.

УДК 811:311.21

С. К. Романюк,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ЗАСТОСУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглядаються загальні положення статистичної лінгвістики. Описуються лінгвостатистичні методи: критерій Стьюдента і критерій хі-квадрат. Наведено конкретні приклади застосування цих методів.

Ключові слова: статистична лінгвістика, статистичні методи, критерій Стьюдента, критерій хі-квадрат.

В статье рассматриваются общие положения статистической лингвистики. Описываются лингвостатистические методы: критерий Стьюдента и критерий хи-квадрат. Приводятся конкретные примеры применения этих методов.

Ключевые слова: статистическая лингвистика, статистические методы, критерий Стьюдента, критерий хи-квадрат.

The article deals with the general problems of statistical linguistics. The statistical methods, such as Student's test and chi-square test, involve the use of different formulas to identify the rules of distribution of linguistic units in speech, to measure the links between language elements and to establish the relationship between qualitative and quantitative characteristics of speech. The examples of these methods application are resulted.

Keywords: statistical linguistics, statistical methods, Student's test, chi-square test.

Постановка проблеми. Мова є надзвичайно складною системою дискретних одиниць, які можуть мати кількісні характеристики. Ці кількісні характеристики властиві одиницям усіх рівнів мовної системи. Будова мови, її функціонування в мовленні, співвідношення мови й мислення, мови й суспільства підкоряються дії статистичних законів [5, с. 3, 6–7].

Статистичні методи у мовознавстві допомагають правильно організувати лінгвістичні спостереження, отримати об'єктивні дані, незалежні від суб'єктивного сприйняття дослідника, забезпечити надійність, точність, достовірність висновків.

З огляду на це залучення статистичних методів є **актуальним** під час опрацювання великих масивів даних у лінгвістичних дослідженнях.

Слід зауважити, що квантитативні методи рідко використовуються в лінгвістичних працях. Серед сучасних досліджень, у яких застосовуються лінгвостатистичні методи можна назвати роботи [1; 2; 4; 6; 7].

Метою статті є аналіз основних понять та інструментів математичної статистики, застосування основних методів та прийомів статистичного дослідження мовного матеріалу та формування статистичних вибірок у лінгвістиці.

Виклад основного матеріалу. Оскільки мова – це ймовірнісна, а не жорстко детермінована система, то для її пізнання розроблено квантитативні методи, пов'язані з дослідженням частотних, ймовірнісних та інших нелогічних характеристик [3; 5].

Головним завданням статистичної лінгвістики є застосування математичних методів для розкриття закономірностей функціонування одиниць мови у мовленні, а також у встановленні закономірностей будови тексту.

Розрізняють кількісні й статистичні методи. Кількісні методи зводяться до простого підрахунку частоти вживання мовних одиниць. Статистичні методи передбачають використання різних формул для виявлення правил розподілу мовних